

Domineeskinderen klappen uit het ‘glazen huis’: Wie moet er een tik hebben? (1985) boekrecensie

Sieth Delhaas

Hervormd Nederland, 28 september 1985

Cisca Dresselhuys en Kees de Leeuw: Het glazen huis. Uitgave Bosch en Keuning, Baarn, prijs f 29,50.

Inleiding

Veertien domineeskinderen hebben een boekje opengedaan over hun jeugd in de pastorie. ‘Het Glazen Huis’ staat vol verhalen over valse verwachtingen en spanningen tussen leer en leven.

In ‘Het glazen huis’ gunnen veertien domineeskinderen de lezer royaal inkijk in het pastorieleven, zoals zij zich dit van vroeger herinneren of, in een enkel geval, zelf nog beleven. Tegelijkertijd grijpen ze de gelegenheid aan het ‘de gemeente’ eens onder de neus te wrijven hoe ze zich aan haar bemoeizucht hebben geërgerd. Hoe ze die gemeente ook, daarin vaak onder één hoedje spelend met hun ouders, om de tuin hebben weten te leiden om hun vrijheidsbeperkingen te ontlopen.

Het boek, geschreven door de journalisten Cisca Dresselhuys en Kees de Leeuw, die zelf hun jeugd in een pastorie doorbrachten, bevat gesprekken met domineeskinderen in leeftijd variërend van 21 (Job Jager) tot 79 (Annie M. de Moor-Ringnalda). De thema’s die de schrijvers hun gesprekspartners hebben voorgelegd over ouders, de zondagen, het pastorieleven, de kerkgang, de preken en over alles wat dit heeft betekend of nog betekent voor hun eigen leven, zijn niet in interviewvorm neergeschreven.

De verhalen worden door de verteller gedaan alsof die samen met de lezer omziet, soms met, soms zonder wrok. Ze kijken naar ‘thuis’ en het fenomeen dat ze toch zijn en blijven: domineeskinderen. Zoals Dieks Visser, zoon van de NCRV-Hoogtezondominee, vroeger bekend van de Amsterdamse Westerkerk, opmerkt: ‘Zodra mensen weten dat je een domineeskind bent, merk je dat je anders wordt bekeken. Daar ondervind je last van en dan denk je: waarom moet dat nou? Maar soms werkt het ook in je voordeel. Je kreeg daardoor een baantje, dat verantwoordelijkheid inhield’. Maar ook: ‘Dat je er niet in slaagde tot zelfontplooiing te komen. Niet datgene kon doen wat je normaal als jongen gedaan zou hebben.’

Kakelbonte kleuren

Het boek, waarin de gebruikelijke gezinskiekjes niet ontbreken, geeft door de leeftijden van de verschillende ‘kinderen’ een overzicht van een specifiek stuk Nederlandse cultuurgeschiedenis. Bovendien zijn ook de kakelbonte kleuren van de vaderlandse kerkgeschiedenis duidelijk herkenbaar.

Niet slechts het ‘soort’ kinderen maakt nieuwsgierig naar de geschiedenissen uit de verschillende glazen huizen. Een extra attractie ligt in het gegeven, dat de schrijvers kinderen op hun praatstoel hebben gezet die of een bekende vader hebben (hadden) of zelf door hun werk min of meer bekendheid hebben gekregen. Om er enkele te noemen: Liselore Gerritsen, Harmen Siezen, Annie M. G. Schmidt, Jeltien Kraaijeveld-Wouters. En als het om bekende vaders gaat: de zoons van Okke Jager, professor Berkhof en Bart Ruitenberg.

Maar het zou tekort doen aan het boek om alleen om die reden verlekkeerde blikken door de naakte wanden van de ruime, maar vaak kille pastorieën van weleer te slaan. Voor de lezer kunnen de verhalen ook als een spiegel werken. Aanzetten tot mijmeren over machtsstructuren bijvoorbeeld, die wederzijds in stand zijn of worden gehouden. Vanuit de leer, via de dominees vaak naar de gemeente toe. En vanuit vals gewekte verwachtingen wellicht, vanuit de gemeente naar de dominee en zijn gezin. Overspannen verwachtingen over en weer, die met de inhoud van het bevrijdende verhaal waaromheen zich dit alles afspeelde, nooit iets van doen kunnen hebben gehad.

Het is, denk ik, daarom niet zo vreemd dat sommige kinderen tussen die mangel van leer en leven zijn uitgekomen als mensen, die de kerk met een zucht van verlichting achter zich hebben gelaten. Annie M.G. Schmidt, dochter van de hervormde (overleden) dr. J.D. Schmidt, zegt over het ambt: ‘Eigenlijk is het een beroep, dat niet zou moeten bestaan. Het is namelijk een vak, dat sowieso het enorme gevaar van hypocrisie met zich meebrengt’. Die dwang tot schijnheilig handelen noemen meer vertellers. Mevrouw Feenstra, beter bekend als de schrijfster Annie M. de Moor-Ringnalda, mocht van haar vader niet naar de bioscoop want: ‘Als de gemeenteleden jou zien gaan, terwijl ik op de preekstoel tegen de bioscoop sta te ageren, nee, dat kan niet’. Later ontliep ze dit probleem door met medeweten van haar ouders met haar broers en zusters van Den Haag uit te wijken naar Delft om daar – niet door gemeenteleden bespied – de film Ben Hur te zien. Door soortgelijke ervaringen leerde Diet Verschoor, dochter van de gereformeerde ds. Arie Verschoor, pas toen ze het ouderlijk huis al had verlaten, hoe prettig weekeinden kunnen zijn. Zij wilde later ‘weg van Vlissingen en weg van die ogen, die je in de gaten hielden.’

Een stempel

Dat het ook anders kan heeft Liselore Gerritsen ervaren. Met grote genegenheid vertelt ze over haar vader: ‘Hij was geliefd, omdat hij niet bekrompen was en openstond voor andere denkbeelden. Hem maakte het niets uit, wie of wat iemand was’. Job Jager (1964) heeft weinig te lijden van zijn bestaan als domineeszoon. ‘Het is in feite de omgeving, die jou ervan bewust maakt, dat je een kind

van een dominee bent. Die probeert je een stempel op te drukken en heeft een bepaald verwachtingspatroon. Over mijn jeugd ben ik tot nu toe tevreden. Ik heb mij altijd vrijer gevoeld dan de kinderen uit een streng gereformeerd gezin. Ik had vrienden, die vroeger op zondag niet mochten zeilen, terwijl ik er met mijn bootje op uit trok’.

Nadenkend over de thema’s waarop de schrijvers de domineeskinderen hebben aangesproken komen er veelzijdige herinneringen boven. Kinderen worden erbij bepaald hoe het nu toch wel stond met het geloof van hun vader waarmee hij het brood voor hen op de plank moest verdienen.

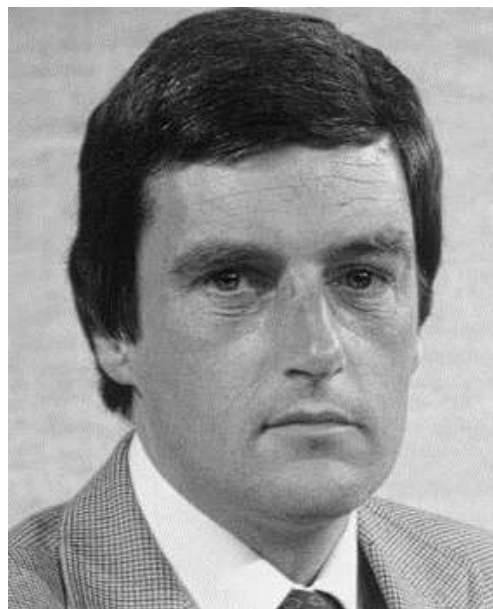
Prof. dr. Bert ter Schegget herinnert zich uit de catechisatielessen van zijn vader: ‘Uit de Heidelbergse catechismus kritiseerde mijn vader grondig de zondagen over Christus als middelaar, die zowel God als mens moest zijn en legde tevens uit, dat het zo niet kon. En de voorzienigheidsleer, die hij steevast een modelboerderij noemde – het lijkt wel God als herenboer – dat kon in zijn ogen helemaal niet. Rijkdom en armoede, die van God gegeven zouden zijn. Daar ging hij uiterst kritisch op in.’

Adrie van Andel, als predikante verbonden aan de gereformeerde wijkgemeente van de Haagse binnenstad en dochter van ds. Gerard van Andel, vindt dat haar vader ‘hoe zal ik dat netjes zeggen, in de richting van zijn kinderen is opgeschoven. Hij is heel orthodox en rechtlijnig, al klinkt dat voor mij wat hem betreft negatief. In feite is hij heel gewoon degelijk gereformeerd, maar altijd met veel ruimte voor anderen. Als kind heb ik de beweging van zijn denken zien versnellen.’

Dank-je-wel-gevoel

Harmen Siezen van het NOS-journaal is helemaal los geraakt van kerk en geloof. Naar zijn idee heeft het christendom weinig goeds gebracht. Wat vindt zijn vader van zijn kijk op kerk en geloof? ‘Kijk, mijn vader heeft zelf een heel proces doorgemaakt, waarin hij van de kerk is losgeraakt. Nu is dat weer teruggedraaid, maar hij heeft toch in zijn leven een periode gekend, waarin hij erg cynisch stond tegenover alles wat hij gedaan heeft’.

Diet Verschoor, haar moeder is de schrijfster Nel Verschoor-van der Vlis – ‘moeder schreef het ene boek na het andere’ – zegt over het geloof van haar ouders nu: ‘Het zijn gelovige mensen, maar hun geloof is niet te herkennen aan uiterlijkheden. Als ik bij hen ben bidden of danken ze niet voor hun eten. Misschien doen ze dat wel als ik er niet ben, dat weet ik natuurlijk niet. Ze lezen ook niet meer uit de bijbel na het eten. Er wordt gewoon lekker gegeten.’. Diet, die zelf niet tot een kerk behoort, maar ‘overall een beetje bij’, heeft wat het geloof betreft ‘een soort dank-je-wel-gevoel. Ik weet dat er iets moet zijn en dat vind ik een geruststellende gedachte, meer hoeft niet van mij.’

Annie M. G. Schmidt, die ondanks haar jeugd-in-een-pastorie medelijden heeft ‘met die arme stakkers, die geloven in een hemel of een hel of weet ik waaraan ...’, denkt dat het ontbreken bij haar van religieuze gevoelens komt omdat ‘het geloof thuis niet helemaal echt was. Ik merkte thuis niets van een echt gemeente godsdienst. Dat kwam, denk ik, heel sterk door de spotlust van mijn moeder. Die was net als ik, ze zag overal het gekke, het bespottelijke en het hypocriete van in’. De reden van haar vader om dominee te worden vond Annie zelf nogal vreemd: ‘Hij was eigenlijk timmerman, zijn vader had een soort van aannemersbedrijfje. Maar hij leerde mijn moeder kennen en die was vreselijk ambitieus, die wilde ‘mevrouw’ worden in plaats van ‘juffrouw’. Je moet bedenken, het was nog het einde van de vorige eeuw, 1890 of zo, vreselijk lang geleden’. In elk geval, mevrouw Schmidt-in-spé wilde slechts dan met de timmerman uitgaan als hij voor dominee of iets anders ging studeren. En zo geschiedde. Annie: ‘Zijn dominee-zijn was beslist geen roeping’.

Terecht noemen de schrijvers ook de domineesvrouwen voluit bij hun eigen naam. Kinderen vertellen of zij al dan niet de zondagsschool, de meisjes- of de vrouwenvereniging in de gemeente leidden, wat toch meestal tot haar onbezoldigde taak werd gerekend. Maar behalve domineesvrouw was ze ook moeder. Sommigen redden het zelfs tegen de verdrukking in, zichzelf te blijven.

Mevrouw Ter Schegget-van Kampen was ‘een zeer non-conformistische vrouw, die haar man soms opstookte. Ze stond op het standpunt dat kinderen hun eigen weg moesten gaan, eigen beslissingen nemen. We moesten ons vooral niets aantrekken van wat de mensen zeiden’, aldus haar zoon.

Job Jager over zijn moeder, Ans Lagerwerf: ‘Als domineesvrouw werd tegen mijn moeder opgekeken. Dat is ook bijna een titel, net als domineeskind. Ze hielp veel mee in de gemeente, maar ik geloof dat ze blij is dat dat achter de rug is. Nu is er alleen nog dat eeuwige getelefoneer.’ En als het met de telefoontjes voor ‘pa’ te veel uit de hand loopt spannen moeder en zoon samen: ‘Mijn moeder en ik hebben toen een paar weken zelf de telefoon opgenomen en de boot afgehouden.’

De moeder van de musicus Charles de Wolff, Jacomine van Heerde, heeft vanwege het principe van haar man nooit de doop van een van haar kinderen kunnen bijwonen. De vrijgemaakte predikant Isaac de Wolff stond op het standpunt, dat een kind de eerste zondag na de geboorte gedoopt moest worden. Charles, zelf op zondag rond twaalf uur ‘s middags geboren, werd door zijn vader, die hij een echte preekrijger noemt, al op diezelfde zondag in de middagdienst om half drie gedoopt. ‘De gemeente wist niet van wie dat kind was totdat mijn vader de naam uitsprak.’ Over de status van zijn moeder zegt Charles: ‘Het grappige is, dat ze eerst de vrouw van dominee De Wolff was, maar later de moeder van zoon Charles werd.’

In het gezin Visser ging het zo: ‘Mijn vader was de baas en mijn moeder moest het zaakje maar zien te runnen, want hij was bijna nooit thuis. En als hij er was, had hij altijd haast en moesten we ons aan hem aanpassen.’

Mevrouw C. van den Berg, de moeder van Bert Berkhof, werd het af en toe toch te veel als er maar aan één stuk door over theologie werd gesproken in huize Berkhof. ‘Het meest sociale wat hij kon opbrengen’, vertelt Bert over zijn vader, ‘was op zondagmiddag met zijn grote werkblad op schoot in de huiskamer aan een artikel werken. ‘Let dan eens op’, riep mijn moeder. En hij meteen: ‘Wie moet er een tik hebben?’

Kind aangeboden

Er valt niet aan te ontkomen, dat de veertien verhalen waarin het beroep van de vader elke keer centraal staat, elkaar wel eens lijken te overlappen. Niettemin is ieder verhaal uniek, menselijk en daarom vaak ontroerend.

Voor mijzelf het meest het verhaal van Jeltien Kraaijeveld-Wouters – maar dat heeft niets met het domineeskind-zijn te maken, of toch? Ze vertelt, dat ze het achteraf moeilijk vindt te zeggen of het jammer is dat ze geen kinderen heeft. ‘Er is mij op dat punt trouwens iets heel vreemds, maar iets heel liefs en ontroerends overkomen. Een schoonzusje van mij, met wie wij heel vriendschappelijk omgaan, was jaren geleden in verwachting. Zonder veel omhaal boden zij en haar man ons dat kind aan, toen het nog niet geboren was. Ik was stomverbaasd, wel heel erg ontroerd, maar direct ervan overtuigd dat ik dat niet wilde’.

De verhalen van Kees de Leeuw en Cisca Dresselhuys zijn niet te vinden in het boek. Kees denkt, dat domineeskinderen niets bijzonders zijn. Hij heeft er ook niet onder geleden en volgens hem ligt het aan je karakter hoe je je verleden verwerkt. Cisca, van wie de vader Frans Dresselhuys al overleed toen zij tien jaar was, weet zich alleen het ‘prijsschieten’ op haar vader te herinneren. Op zo’n gemeenteavond mocht de gemeente uit Roermond en verre omstreken kritiek op haar vader spuien wat haar als iets heel gemeens is bijgebleven. ‘Ik herinner me, dat vooral mijn moeder en mijn oudste zus daar erg onder leden en mijn vader op zo’n avond dan ook fel verdedigden’.